

Možnost 100

© Sh 2007

Létat se smí jen do 20 cm nad zemí.
Výš již loví muži v bílých pláštích.

podzim 2007

Obsah:

část 1

telefon (Možnost 48, 1987)	4
fotografie Zemanky (Možnost 47, 1987)	5
jak nacházet houby (Možnost 47, 1987)	7
nevíme na čem jsme (Možnost 48, 1987)	9
zlomek Možnosti 53 (1988)	
Kubula a Kuba Kubikula (Olbracht)	11
lupus in fabula (lexikon)	13
technologie tušení	14
figuriny (vf)	15
radikální úkol	17
ujelo to	18
potřetí	19

část 2

přítakání	22
hořčičné semeno	23
Mistr a Markétka	24
není to tak, jak to má být	27
dopis o budoucím	29
rozzuřená do běla	32

Část I.

Svět je zabydlený silami

Možnost je časopis životního stylu, pohledu na svět, a ve vracejících se i nevratných okruzích myšlenek se snaží „převyprávět svět“, promyslet ho jinak, ukázat, že se o něm dá zcela jinak „myslet“, že se dá zcela jinak sdílet. Svědčí o celistvosti světa a důvěře ve svět jako sdílený předmět zájmu.

Pro první část této Možnosti s náhodným číslem 100 jsme zvolili reedici několika článků z druhé poloviny osmdesátých let, samostatný blok pak tvoří začátek Možnosti 53 ze zimy 1988-9. Tyto texty nejsou nijak obsahově upravovány, prošly jen drobnou jazykovou redakcí.

Dvacet let staré texty jsou pro odlišení vysázeny písmem Old book styl, který je blízký typům psacího stroje, který byl používán pro rozepisování Možnosti

„Mám zajímavou novinu ze světa...“

Ačkoli nemám rád telefony, nechávám se vylákat: „Zas něco katastrofického?“

„Neboj, něco, od čeho máme bezpečný odstup: s tím zblázněným počasím to letos dospělo tak daleko, že prej se v Antarktidě utrhla nějaká veliká kůra, spousta kilometrů, a hrozí, že až roztaje, bude to znát na úrovni světových moří...“

„Ale prosím tě“, zachovávám si tvář skeptického kritika: „jestli se utrhla, tak už v oceánu je a roztaje-li nebo ne, na hladině to vůbec nic nezmění – kouká nad vodu jen o tolik, kolik vytlačí když vytlačí...“

„No to je jedno“ ozvalo se z telefonu, „kdo ví jak to vlastně je...“

Byl jsem pyšný na svoji schopnost uvažovat, nenechal jsem se nachytat, já přeci neskočím na každý lep... ale už jsem se k další exhibici nedostal.

„Víš, já vlastně volám proto, že se nám narodila holka...“

Možnost 87, zima 1987-8

Zemanko,

dospěl jsem k názoru, že jsi ničemnice (což tě může urazit i potěšit, nevím), a pojal jsem plán, že se ti pomstím. Jak? Nejlépe tak, že ti napíšu dopis a ty si budeš lámat hlavu nad tím, čím se tě týká...

Vylovím z krabice tvoji fotku...

Fotím-li Zemanku, může se mi stát, že (ačkoli jsem to nemyslel jako šprým nebo pomstu) jí na fotografii vyroste z hlavy anténa. Tedy nejsem-li zkušený fotograf a nedívám-li se na to, co vidím v hledáčku už jako na fotografii. Z té antény vytěžím tvrzení, že se na fotografii dívám jinak než na to, co jsem viděl a fotil.

Do hledáčku se mohu dívat dvěma způsoby, na fotografii už mě anténa rašící z hlavy doslova trkne. Jak to, že jsem si jí „ve skutečnosti“ vůbec nevšiml?

Dívám-li se na anténu nad Zemančinou hlavou, mohu se rafinovaně bavit, mým tématem je pak Zemanka s anténou na hlavě. Vyfotím-li ji takto záměrně, může se mi stát, že jí na fotografii navíc vyroste na rameni komín. Prostě lumpárna.

Fotografie DĚLÁ něco se Zemankou. Jaksi ji klade vedle antén a komínů, a to dříve, než tak pro své obveselení hodlám učinit sám. Přímou bije do očí, že fotografie tematizuje pozadí, dalo by se říci, že ho tak odpozaďuje, pozadí je přeci pozadím právě proto, že si ho nevšímám, že je ... v pozadí. Mluví-li se Zemankou, nepřijde mi pozadí vůbec na mysl, ani její zjevná podoba, ani hříčky s anténami a jiné zlomyslnosti...

Liší se však fotografie od obrazu? Pozadí je tematizováno už tím, že fotografie

i obraz mají rám, v řádu obrazu pak je, že tematizované pozadí je jen stupněm popředí – vše je pak otázkou kompozice, moje problémy vyřeší dobrý fotograf, který s anténami a komíny na svých fotografiích neobcuje. Ale to je úhybný manévr, téměř na úrovni očerňování, že se přednostně zajímám o pozadí Zemanky. Úvodní problém, totiž že se na Zemanku a fotografii Zemanky dívám jinak, se zde zakecává.

Převracím Zemanku sem a tam, ale zeptal jsem se už „rozumím vůbec Zemance?“ Jistě – vím, jak vypadá: jednou tak, jindy jinak, vím, že fotografie ji zachycuje (což já bych si nedovolil) ... ale vím už také, že je dobré odlišit Zemanku a její zjevnou (vypadavou) podobu.

Jenže Zemanka se na mě z fotografie dívá. Nad tím trnu a kroutím hlavou. Kdyby to alespoň byla nějaká jiná ženská, Zemance podobná, ale takhle? Zemanka na fotografii JE teď taková, jak někdy vypadala. To je překerní situace.

Co je to vlastně „vypadavost“, podoba, fotografie je přeci „podobenka“, jak říkávaly babičky. nakonec tedy fotografie nejen že tematizuje pozadí, ale navíc teprve ona z toho, s čím se setkávám, činí popředí tím, že tematizuje, fixuje jeho podobu. Klade v tom, s čím se setkávám, do popředí právě zjevné, vypadavé... Zjevné v popředí a zjevné v pozadí se pak od sebe mnoho neliší, pokud to nezařídí svojí selekcí fotograf, je fotografie změti.

Ale teď jsem se do toho úplně zamotal. Ještě že se mám čeho držet: na fotografii, kterou jsem vytáhl z krabice, vidím Zemanku, zcela neomylně je to ona. Je to Zemanka, nepochybně, ale zeptal jsem se, co je to vlastně fotografie? Rozhodně mě nezajímá papír a stříbro, to by byl stejný postup jako analyzovat chemicky barvy obrazu. Nebo si snad myslíte, že jde jen o papír s černými zrnky? Omyl. Jenže my se ve svém racionalismu nedokážeme vyrovnat s tím, že se na nás Zemanka dívá z fotografie i potmě.

Možnost 47, podzim – zima 1987

Jak nacházet houby

(Lázeňským hostům)

Všimavý čtenář si na první pohled všimne, že nepíšu o tom, jak houby hledat, houby hledá kdejaký houbař, má košíček či košík a ostrý nožik, ranní houbař pak ještě navíc pláštěnku a gumovky. Naše výbava při odchodu do lesa budíž zcela jiná. Předně je třeba nebrat s sebou nic, do čeho by se houby mohly ukládat, v čem by se daly nosit. Avšak příprava na nalézání hub by měla být mnohem širší, doporučuji zajít na některou z přednášek páně Dr. Neubauera, který je kromě matematiky a filosofie také odborníkem na houby. Tedy myko-odborníkem. Poutavě dovede vyložit, o co houbám jde, a to nás zajímá.

„Houby, to nejsou ani rostliny, ani živočichové“, řekne např. Dr. Neubauer, „houby jsou něco zcela zvláštního a nejlépe je jim říkat kolegové. Kolegové houby nemají žádný důvod růst, nepotřebují svá těla k rozmnožování. Podhoubí proroze klidně celý pařež a kolega houba nikde! Proč tedy kolega houba vlastně roste?“ položí kolega Dr. Neubauer sugestivní otázku a hned si odpoví: „Protože se chce manifestovat!“

A my můžeme opustit přednáškový sál, následovat bude něco o vývojových teoriích z hlediska teorie manifestace a to nás nyní nezajímá, už vyrážíme do lesa, protože potřebujeme v sousední vesnici vyřídít nějaký vzkaz kolegovi, který tam nebydlí.

Je zcela lhostejno, jdeme-li po cestě nebo mimo cestu, a je zcela lhostejno kam se díváme. koneckonců je jen na houbách samých, aby se manifestovaly, na nás pak je, abychom je neplašili svou hamížností. nechme se vést vlastními myšlenkami, v pravou chvíli nás napadne: „Tak se mi vymanifestuj, kolego!“ (Nebo intimně třeba „koblížku“.) Pohlédneme k nohám a stojíme u svěžího borováka, křemenného křemenáka či jiné houby podle vzájemných sympatií. Radost z nalezení bude oboustranně přenáramná, zaryjeme prsty do jehličí či trávy a už páčíme nohu z podhoubí, osvobozujeme ji k plné kolegiálnosti... a ovšem kráčíme dál lesem k ušlechtilému cíli své cesty. Je však zbytečné myslet na kolegy houby, naopak. Ukazuje se, jak hluboká je lidová moudrost, podle které jdu-li na houby, mám si v duchu zpívat „já jdu na maliny na maliny jdu“. A houby vylézají, neskrývají se. To je jistě způsob nalézání hub barbarský, primitivní, nekolegiální, hrubý. Ne tak my. My kráčíme za svým cílem, v ruce nalezenou houbu se zbytkem hlíny na potrhane noze a necháváme svoje myšlenky klidně plout, neničíme si zrak šukáním mezi pařezy a jehličím. A opět zazní hlas: „Kolego, tady se manifestujeme...“ Sehneme se a trháme rozkošně manifestované kolegy houby, máme kolegy houby všude, v kapsách, v čepici, značně obtíženi kráčíme dál za svým cílem. Může se stát, že se naší duše zmocní lačnost, potají pokukujeme do míst, kde by houby mohly být, hledáme... a pak se přistihujeme při tomto pokrytectví, díváme se do korun stromů a pohvizdujeme si. Obtíženi kolegy houbami dorážíme do sousední vesnice a ptáme se po člověku, který tam nebydlí. Odpovídají nám, že tam nebydlí, že se zde nemanifestuje. Rozpačitě děkujeme a zanecháváme překvapeně se manifestující kolegyni na zápraží náruč hub.

Možnost 47, podzim – zima 1987

Nevíme na čem jsme

Co znamená když řeknu „vím“?

Co znamená když řeknu „vím svý“?

K čemu mě toto tvrzení odkazuje? Nebo lépe, k čemu mě neodkazuje?

Neodkazuje se k tomu, co se mohu dozvědět, co mohu přijmout zvenku jako vědomost: neodkazuje k tomu, co je „jisté“ a na co se dá sáhnout, neodkazuje k tomu, jak vysoká je Eiffelova věž (ať už to vím nebo ne). Neodkazuje to na žádné údaje.

Vím, proč se točí ručička hodin? Je obsahem takové vědomosti o hodinách, že pružina může akumulovat ve svém napětí energii a že ozubená kola přenášejí pohyb? Jistě, ze školy si pamatuji, naučil jsem se to, ale kde je kořen toho „vím“? Toho zaneseného, zasutého, zapomenutého „vím“, skrze které říkám, že ručičky hodin se točí proto, že hodiny někdo vymyslel, vyrobil a natáhl?

Kde je kořen toho základního „vím“, které mi umožňuje poznávat, dozvídat se, učit?

„Poznám trabanta i podle zvuku“, říkám, ale jak bych ho mohl poznat, kdybych neměl jistotu onoho „vím“, „vím svý“? Vím, poznávám, že jsem před něco

postaven, že se s něčím setkávám a že jsem schopen se snažit toto „něco“ smysluplně označit, ukázat. Trabant přijel a zase odjel, já na to dříve nebo později zapomenu – ale moje „vím“ zůstává pevně se mnou, jako pilíř identity v plynoucím prožívání. Vím, co chci a vím, co nechci. Vím navzdory. To co vím se někdy jeví jako přesahující můj život, pro to, co vím, lze život nasazovat...

Většina lidí žijících v zaběhlých konzumních společnostech se snaží najít orientaci ve světě změřeném a zvažném jako Eiffelovy věže, ve světě poznatků a sdílených jistot vědy a ideologií. Jsme přesyceni informacemi o světě i možnostmi tyto informace třídit a zpracovávat... máme rozpracovanou teorii informace a komunikace...

a přesto nevíme na čem jsme.

A nejsme schopni se to dozvědět.

Žádná ideologická schémata, žádné gigantické množství informací zpracované superpočítačem nám nedokáže pomoci. Ani Hlas Ameriky, ani BBC.

Možnost 48, zima 1987-8

Za časů ušatých čepic bývaly náramné zimy a obráceně, tehdy, když tak zběsile mrzlo, šli čepičáři ušaté čepice.

...

Kuba Kubikula zavrtěl hlavou a povídá si sám pro sebe: „Však já na tebe, synáčku, vyzraju. Viš, co udělám, postraším tě m e d v ě d í m B a r b u c h o u.“

V tu chvíli, když medvědáři napadla tahle pěkná věc, táhlo na šestou a byl čas myslet na nocleh.

...

Paní mu povídala: „Ale jdi, hlupáčku, kdepak by tady strašilo!“ Chvilku mluví maminka a chvilku medvěd, ale nemohou se shodnout. Líza se oblékne a hajdy k nim.

„Co to tady máte?“

„Ale co to máme,“ odpoví maminka, „Kubula říká, že v naší kovárně sedí nějaké strašidlo. Já nic nevidím, táta nic nevidí, děti nic neviděly, a on nám pořád ukazuje do kouta a celý se klepe. Pojď se podívat, Lízo! Tak je tam, nebo ne?“

Líza vyvalila oči, ale kde nic tu nic.

„Jéminkote,“ povídá zase Kubula, „co já si s vámi, lidičky, počnu, vždyť

ten Barbucha na mě vyplazuje jazyk a mrká jako ještěrka!“

Potom vzal medvěd Lízinku okolo krku a levou tlapkou jí ukazoval, kde má mátoha hlavu, kde má žihadlo a kde ocásek.

„Tak už se ukaž, ty čudile barbušácká,“ povídá Líza, „já už o tobě všechno vím; vylez na světlo a neboj se mne.“

Sotva vám to řekne, začne se jí třást na raménku Kubulova tlapka, holka dostane strach a hup! Barbucha skočí doprostřed kovárny! Najednou a zničehonic vám uviděla medvědího ducha, jako když rozsvítí v temné síňce!

...

Medvěd a medvědář se dívali jeden na druhého a byli z toho hloupí. Mysleli si, že to strašidlo nemá dobrý rozum. „Co pořád meleš?“ povídá Kubula, „my jsme tě přece neudělali. Já aspoň na tebe nebyl ani trochu žádostiv!“

Ale medvěd a medvědář se mýlili a pravdu měl Barbucha. Když začal Kuba o medvědí mátoze, odvíjela se z jeho mysli tenounká nitečka, medvěd poslouchal a bál se. Jak se tak bál, stoupala z jeho kožich pára. Ta pára, to byl strach. A co se lidičky nestalo! Nitka toho vypravování sama od sebe svazuje chuchvalec strachu, tu utáhne, tu jej zase povolí...

...

„Už je to tak!“ povídá Kubikula, „my jsme si toho ošklivce vymyslili!“ Chvilku se drbali za ušima, ale nakonec toho nechali a dali se svou cestou. To měli věru štěstí, neboť prodlévati na mrazu znamená škodu na zdraví a svědivé uši.

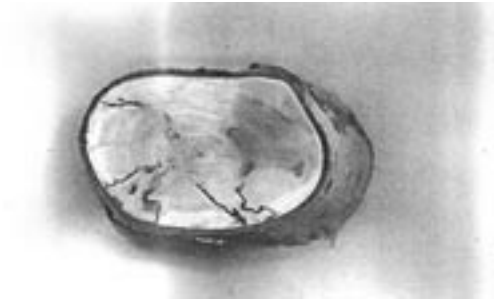
(Ivan Olbracht, Kubula a Kuba Kubikula)

LUPUS IN FABULA (Terentius, Bratři 537)
vlk v pohádce

Ve rčení se uplatňuje magické (v pohádkách běžné) myšlení, tj. slovem je možno vyvolat čin. Proto je lépe o vlku nemluvit, aby se neobjevil. Srov.: My o vlku a vlk za humny, za dveřmi. I v latině to bylo lidové rčení, nalézáme je i u jiných autorů (např. Cicero, listy Attikovi, 13.33; Plautus, Stichas 572. – lupus in sermone – mluvit o vlku)

in: Moudrost věků, lexikon latinských výroků, přísloví a rčení, Svoboda 1988

Technologie tušení?

Co vlastně dělám, když „volím“ slova? Mluvím o vlku proto, že už se mi mimosmyslově vnucuje svou přítomností za dveřmi, nebo svým myšlením ovlivňuji, spolutvořím to, co p o t o m považuji za skutečnost? Dnešní iracionální racionalista dává nekriticky přednost odpovědi prvé, protože mu jde spíše o výskyt vlků než o problém Barbuchy, jde mu spíše o možné praktické výsledky, jejich využití, o technologii tušení apod., než o otázku po skutečnosti jako takové.

Figuriny

motto:

Ctnost, strůjkyně správného žití, dává tělesným údům rozkazy ze sídla duše a tělo se posvěcuje užíváním vůle. (sv. Augustin)

Stojím v Rumburku před obchodem s oděvy, čekám na rodinu. Z dlouhé chvíle pohlížím do očí umělým manekýnům. Náhle mne zachvátí děsivé poznání, že mezi námi dochází k jakési komunikaci. Na zlomek věčnosti ostře a jasně vidím, že figuriny nějakým temným způsobem žijí. **NELZE BEZTRESTNĚ ČINIT ŽÁDNÁ ZPODOBENÍ!** Lépe řečeno, každé zpodobení za zjištným účelem, s nečistým úmyslem, k manipulaci v něčí prospěch, je černou magií. Moudrost Islámu, zakazující jakékoliv zobrazování živých bytostí. Moudrost Buddhismu, soustřeďující se převážně na zpodobení Buddhy v okamžiku osvícení. Moudrost křesťanství až do zlomu ve 13. století, tj. do konce ideačního období dle Sorokina, zpodobňující pouze Krista, Pannu Marii, světce...

Figuriny zřetelně vyzývají k oživení. Zaklety do nehybnosti, ale jakýsi pochybný, zásvětní život v nich již jejich „stvořením“ či spíše „stvůřením“ dríme.

Na těchto figurinách je zřetelně vidět to, co můžeme u „uměleckých“ zpodobení pouze tušit. Výtvarné projevy renesance byly z tohoto hlediska především vyzývavým rouháním. Jistě to po celá staletí tvrdily početné skupiny katolických (a později i protestantských) teologů, ale nikdo je nebral vážně.

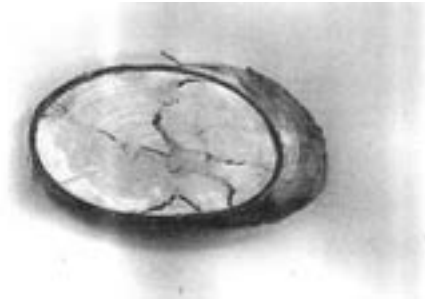
Ale to nejlepší mělo ještě přijít. O čtyřicet hodin později se v autobuse do Prahy ponořím do četby sv. Augustina. Hovoří o tom, co napsal Hermes Trismegistos. „Jedni bozi byli stvořeni od nevyššího boha. Druzí od lidí... viditelné a hmatatelné modly jsou těla bohů, ... sídlí v nich jacísi přivolání duchové, mající moc škodit nebo plnit některá přání lidem, kteří jim vzdávají božské pocty a obřadné úsluhy.“

„Tedy,“ říká sv. Augustin, „tyto neviditelné duchy pomocí jistého umění spojovat s viditelnými věcmi z tělesné hmoty, tak, aby ty modly, zasvěcené a poddané těm duchům, byly jaksi oživenými těly, tomu říká tvořiti bohy; a tuto velikou a podivuhodnou moc tvořiti bohy prý dostali lidé.“ A opět cituje Herm. Trism.: „Protože naši pradědové v poznání bohů velice bloudili, nevěřice a neznajíce pravou bohopoctu, vynalezli umění, jak tvořiti bohy. A naleznuvše je, spojili s ním sílu, vyplývající z povahy světa, a směřující obě, jelikož duše stvořiti nedovedli, vyvolávali duše démonů nebo andělů a ty spjali s posvátnými sochami a božskými mysteriemi, skrze které mohly mít modly moc činiti dobře a zle.“

Zdá se to jasné. Duši stvořit člověk nedovede. Jen vnější podobu. Nitro takové prázdné schránky pak zabydlí démoni bez domova jako špaček ptačí budku.

(Figuriny – část deníkového záznamu vf)

Radikální úkol

„Nejjistější je zůstat u ornamentu...“
„Nejjistější je zůstat u ikony...“

Jedno ani druhé pro nás není řešením. Koneckonců zobrazování je jen formou znázorňování, stavění si před oči. V myšlení se s ornamentem ani s ikonou spokojit nemůžeme, to by byla resignace na to smysluplně se vztahovat k přítomnosti.

Chceme-li udržet rozpětí Evropy směřující k universalitě, je před námi postaven radikální úkol: obhájit v širokém smyslu zobrazování jako kladný akt, který neodmyslitelně patří k člověku, najít hranice, zorientovat se. Nic jistého, natož nejjistějšího. Znamená to vypořádat se s celou řadou komplikací od těch, které vyplývají ze zobrazení tváře toho kterého člověka až po problém pornografie apod.

/kárový/

Úplně náhodou jsem zjistil, že i k večeru jede autobus a bylo rozhodnuto. Resp. já byl rozhodnut.

Avšak:

Seděl jsem na záchodě, dveře jako vždy otevřené do krajiny, a díval jsme se na dvě mušky, jak šukaly. Divně. Znam mouchy: Bzzz Bzzz a za chvíli zas. Ne tak tyhle dvě. Zřejmě se na tom vyžívaly a já se zájmem sledoval, stále sedíc. Vtom zaslechnu zcela jiné, zlověstné bzučení, přímo proti mému obličejí letí vos; uhnul jsem hlavu, třepal s ní, roztaženými prsty se snažil dostat vosu pryč. Vylétly chomáče vlasů, pak vos, ale zblblá mi znovu vletěla do zcuchané hlavy. V té bezbranné pozici s gatěmi na půl žerdi jsem na tom nebyl nejlépe, zvláště pak v tak malém prostoru. Ale udolal jsem ji bez vlastního pošramocení – že jsem přitom zapomněl na mušky, je samozřejmé.

Přijdu do maringotky, je nejvyšší čas se sbalit. Obléknu si sváteční kalhoty a chci zapnout zip: vytrhl se jezdec, bezmocně visí na jedné straně poklopce. Se šikovností sobě vlastní jsem to hbitě spravil, místo, kde vyletěl, jsem zapošil (naštěstí bylo dost nízko) a chystám se odejít; vtom začala drnčet signalizace, šel jsem tedy posunout sondu. Když jsem se vrátil, přestalo pisátko přístroje psát!!

Už jsem toho měl dost. Do odjezdu autobusu 15 minut. „Snad Pane nechceš, abych jel, ale já nejsem schopen se rozhodnout...“ řekl jsem si v duchu a zamazal si ještě v letu ruce inkoustem.

Autobus mi ujel o 30 vteřin, přicházel jsem z boční ulice, řidič mě neviděl. Naštěstí? Naneštěstí? Bůh ví.

/zelený/

Já jsem se s ní vůbec nemoh domluvit.

Volal jsem jí po jedný a řekla mi, abych volal po třetí.

Podruhý jsem tedy volal po třetí, říkám, že volám už podruhý, tedy po třetí že volám poprvý, celkem podruhý, ale trvá-li na tom, že mám zavolat potřetí, tak že zavolám podruhý po třetí, tedy celkově potřetí.

Volal jsem podruhý po třetí, tedy potřetí, ale nevěděl jsem, jestli vlastně není nutné volat potřetí po třetí, neboť sice jsem už volal po třetí dvakrát a jednou potřetí, potřetí po třetí jsem ještě nevolal.

Sedl jsem si se zpoceným čelem pod hodiny a čekal na čtvrtou.

Část II.

Svět je zabydlený silami

Možnost je časopis životního stylu, pohledu na svět, a ve vracejících se i nevratných okruzích myšlenek se snaží „převyprávět svět“, promyslet ho jinak, ukázat, že se o něm dá zcela jinak „myslet“, že se dá zcela jinak sdílet. Svědčí o celistvosti světa a důvěře ve svět jako sdílený předmět zájmu.

Pro druhou část této Možnosti s náhodným číslem 100 jsme zvolili několik aktuálních přímočarých článků, jejichž témata směřují k základní otázce po povaze světa, jakési „přebytky“ z několika posledních čísel.

Svět? Ano, kultivovat, prožívat.

Svět je přeci zabydlený silami, ale my už je neznáme - jen můžeme závidět všem „domorodcům“, tedy těm, kteří jsou ve světě doma, zrodili se ze světa. Oni dobře vědí, že slovo má vždy magickou moc a ještě větší magickou moc má obraz, oni vědí, že svět není jen světem obzoru a věcí, které v něm vidím, ale především světem sil, pulsujícím, zabydleným světem.

Ale jak se v tomto světě znovu zabydlet, když už jsme z něj jednou vystoupili? Nezbývá nám už jen zahrávat si se silami, jako bychom si pohrávali jen sami se sebou? Je vůbec možné žít v zabydleném světě, který není vykořeněnou abstrakcí, a být přitom Evropanem, který jezdí metrem, platí daně a podílí se na všech těch ukrutných společenských sebeklamech, které mu denně tento způsob života předkládá?

Zcela jistě je třeba být duchovně ukotvený (a ti, kteří nejsou, plní léčebny pro duševně choré), je třeba odmítnout černobílou alternativu - buď prázdno nebo vír něčeho, co člověka přesahuje a unáší.

Některé síly je třeba vyhánět ze světa, jiné krotit - ale opatrně, aby se pak ve škvírách světa místo nich neotevírala mrazivá prázdnota. Evropan přeci nemusí být Pascalem, který vzdoruje svým myšlením horroru vacui, ani nemusí s Augustinem ve strachu z víru světa tak trochu protestantsky zničit ve svém okolí vše živé, jakékoli přitakání světu, aby tak zůstal jen přímý vztah člověka k Bohu.

Připadá mi docela moudré předpokládat, že ten si díky milosti užijeme až po smrti, až tento svět opustíme.

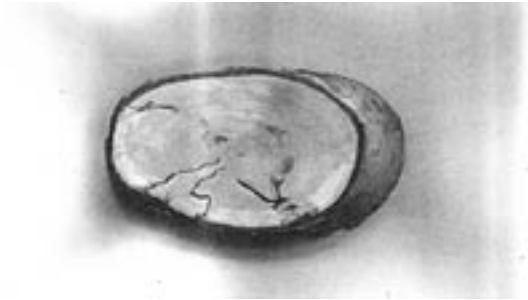

Hořičné semeno

„Kdo si má tu vaši budoucnost pořád pamatovat“, ptá se indiánského staříka jím vyvolaný duch pouště v loutko-divadelním představení „Jezdci z Promisstownu“ a naznačuje tak post-castanědovský pohled na šamanství. Šaman se skrze bariery profánního vědění-nevědění ve vztahu k minulému a budoucímu dostává k nějakému jinému vědění, vědění jiného času. Může se ptát se duchů, obcovat se silami, které obývají tento „mezičas“, snad mezičas do skonání věků. Ale síly z tohoto světa mají jiné zájmy než člověk, a tak šamanovi nezbývá než zabydlet se na pomezí jejich vlivu a naučit se pro svoje okolí tlumočit, převést do komunikativní podoby to, co samo o sobě komunikativní není. Jak také tlumočit to, co ještě nemá svůj kontext, jak se vyznat v odlescích toho, co se ještě nestalo, když k tomu nemáme celý kontext „samozřejmého“?

Ale leckdy je takové vědění, i když bez souvislostí, použitelné, návodné. „Umíš se vyhnout vystřelené kulce?“ ptá se Castaneda Dona Juana, svého guru, a on odpovídá: „Nevím, nevím na co se ptáš. Nechodím tam, kde se bude střílet“.

Je možné a asi i oprávněné se s jistou mírou nedůvěry vyhýbat věcem, které nemáme pod kontrolou, silám, o nichž nic nevíme. Ale kdybychom měli víru jen jako hořičné semínko... kdybychom dokázali naslouchat andělům...

Mistr a Markétka

To, že „Anuška již rozlila olej“ se celkem obecně cituje. Některé věci už jsou dány, ale ne nějak osudově – jen už se rozběhla řada souvislostí, která nejde zastavit. Ale proč se rozběhla? Celá zápletka v Mistrovi a Markétce začíná již o pár stránek dřív:

„Smím se vás zeptat, jak člověk může něco spravovat, jestliže je zbaven možnosti sestavit plán dokonce i na tak směšně krátkou dobu, jako je např. tisíc let, a dokonce vám nemůže ani spolehlivě říct, co se s ním stane druhý den?“

Následuje úvaha o tom, jak se mění plány toho, kdo onemocní rakovinou a pak následuje:

„Stávají se i horší věci: někdo se třeba chystá do Kislovodska, a cizinec na Berlioze spiklenecky zamrkal, zdálo by se, že to nestojí za řeč, ale nakonec z toho sejde, protože náš hrdina, neznámo proč uklouzne a spadne pod tramvaj. Chcete snad tvrdit, že to udělal z vlastní vůle? Není správnější si pomyslet, že to bylo z vůle někoho zcela jiného?“

A celá scéna nakonec:

„Teď zaběhnu domů do Sadové ulice. V deset hodin večer je v MASOLITU zasedání, které řídím.“

„To se nestane“, odporoval energicky cizinec.

„A pročpak?“

„Protože“, vysvětloval záhadný společník a přimhouřenýma očima vzhlédl na oblohu, kde nehlučně kroužili černí ptáci v předtuše večerního ochlazení, „protože Anuška koupila slunečnicový olej, a nejen to, dokonce už ho i rozlila. Tudíž se zasedání nekoná“

Následné uklouznutí a pád pod tramvaj je součástí hry, manifestace, ve které se předvádí moc, nějaká temná, magická moc, oproti bezmoci člověka. Jako by bylo podstatné, že v jakémsi neurčitým momentu, v jakémsi mezičase nebo „bezčasí“ Anuška uposlechla nějaký zdánlivě nevýznamný hlas a koupila olej. Jako by tohle byla ta chvíle, kdy do hry vstupuje vnější vůle, protože ho mohla koupit kdykoli jindy. Kdo ji ovlivnil a proč? V Mistrovi a Markétce tomu rozumíme, souvislost vidíme. Ale co se světem, ve kterém žijeme, který není vyprávěn?

Bulgakov ukazuje, jak se předvádí jakási temná moc, která si zahrává s člověkem. Ale ne tak, aby byl jako Anuška bezmocnou loutkou. K čemu by byla taková moc, kdyby si s člověkem nezahrávala nikoli v jeho bezmyšlenkovitém jednání, ale v jeho svobodě, kdyby se mu nenabízela? Kdyby se mu neukazovala jako dostupná, jako ochotná nechat se spoutat a využít? A nebo ho třeba vědomě zničit jako Berlioze.

V M92 jsem psal o tom, že u Bulgakova zlo soutěží se špatností, tak lze číst jeho „prima rád, špatné nerad“. Neboť „prima“ je hodnotová stupnice určená nikoli dobrem, ale tím, co je první, co je „nej-“, co je možné získat příslibem za to, že si člověk „žadá“ .

Ale je možné zde zdůraznit ještě jeden ohled: nejbezmocnější jsou vůči zlu ti, kteří ho zpochybňují, kteří žijí jen ve více nebo méně dobrém, kteří jsou „vlašni“. Bulgakov ukazuje, že pro společenskou realitu vůbec není třeba „mít“ jakékoli dobro, jakýkoli úběžník,

ke kterému by člověk své jednání směřoval, stačí, když ví, že se musí ze všech sil snažit vyhýbat zlu, které hrozí. To je jeho obraz komunistické pojetí společnosti, společnost bez silného dobra, jen s deformujícím zlem dotírajícím na paty. My máme dnes zkušenost jinou: zkušenost světa bez jasné polarizace dobrého a zlého, všichni by spolu měli mluvit a snažit se dohodnout, i Woland s Berliozem. Ztratilo se nám dobro a sami si zakrýváme zlo, nechceme ho vidět, protože bychom bez dobra nevěděli co s ním. To je západní, humanistický model, zrcadlový k bulgakovskému. Už neplatí „prima rád, špatný nerad“, které se tak dokonale vyhýbá dobru. Platí jen neurčitá šed' větších či menších příjemností a nepříjemností, neboť o nic vlastně nejde a jeseteřích hřbetů si můžeme koupit kolik chceme.

A koho máme dnes hledat jako nositele wolandovských rolí? Všelijaké intelektuální průvodce vesmírem jako je Cílek? Liberální hlasatele rovnosti a bratrství a nebo naopak přísné ekology, kteří nově tematizují, co je dobro pro druhé? Bezhodnotové ekonomy? Odpovědět jednoznačně nelze, může to být leckdo, jen román, který by to ukázal, nebyl ještě napsán.

Ještě jedna věc v této souvislosti stojí za zmínku: zatímco v ruském světě Wolanda definovaném strachem ze zla jsou mužům nabídnuty tak nejvíc jeseteři hřbety, Markétka, zcela z něj vytržena, létá v orgiastických, extatických stavech. Je snad opravdu ženskost ve své otevřenosti blíží k tomu, aby se zde projevila síly vzdálenější od našeho světa? Je něco na otázce „co jsi dělala na Petrových kamenech“? A není snaha o dosahování různých extatických stavů u dnešní populace projevem takového útěku od světa, projevem toho, že nepřijímáme mužské role? Jako by dnes všichni chtěli být Markétkou, neúčastnit se toho všeho zmaru okolo, ve kterém nic neplatí a jedna věc se může proměnit v jinou. Jenže jak již bylo řečeno – léhat se smí jen dvacet centimetrů nad zemí, výš už loví muži v bílých pláštích.

Není to tak, jak to má být

Když jsem byl malý, zeptal jsem se jednou táty, jak je možné, že na to lidé ještě nepřišli. „Jak nepřišli, na co, vždyť Gagarin létal ve vesmíru a nemáme se špatně?“ Něco takového jsem se dozvěděl, ale na to jsem se neptal. Cítil jsem nespravedlnost světa, nespravedlnost a zjevnou nesprávnost v tom, jak je zařízen. Viděl jsem blbost učitelek a jejich neschopnost dostat světu (o jedné jsem to v druhé třídě řekl, to byl fofr) viděl jsem, že skoro nic „není tak, jak být má“.

Když jsem byl o něco starší, pochopil jsem, že jsem kladl tátovi hloupou otázku. A od té doby jsem zůstal dítětem, v jistém smyslu jsem nedospěl, protože pro mne svět nepřestal být předmětem zájmu, a asi napořád mi zůstala otázka, jak může člověk vědět, že něco není tak, jak to má být.

Universum - to, co má jen jednu stranu - tenhle myšlenkový obraz mě fascinoval. Nádherně řeší takřka neřešitelnou otázku, jak se mohu ptát na svět, i když jsem nesporně jeho součástí. Vyhýbá se problému „druhé strany věci“, „rubu mince“. Svět je jednota, která je člověku přístupná jako celek, bez odvrácené strany, zato deficientní v jiném smyslu: k věcem patří druhá, odvrácená strana, ale svět... není věc. Není součtem věcí, tím méně

jejich odvrácených stran. Jak je to možné? Odpověď na tuto otázku se někteří pokoušeli formulovat jako důkaz existence Boží, zbytečně a chybně. Je to jen důkaz metafyziky, protože je docela dobře dokazatelné, že může existovat pohled, který je meta-verzální, a Bůh je potom subjekt, který se ke světu vztahuje jinak, než jako k universu. Tady pramení přívlasky jako „vševědoucí“. Ale to je jen odbočka.

Jistota metafyziky spočívá v tom, že tohle je myslitelné v mém „teď a tady“, že mohu nahlížet svoje jednání a myslet svět a Boha, jehož myšlení a jednání není z tohoto světa, není vázané na můj čas a prožívání, není vázané na universum světa tak, jak se mi jeví.

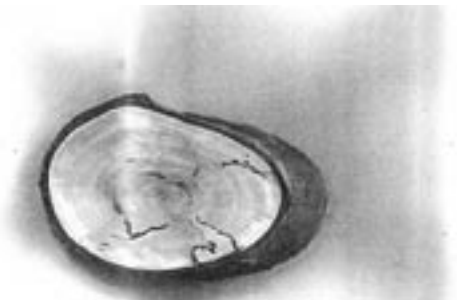
Metafyzika je rámec, bez kterého by myslet svět nemělo smysl, nešlo by to. I ti, co metafyziku popírají nebo o ní neví... myslí v metafyzickém rámci. Jako já, když jsem věděl svým dětským rozumem, že svět není tak, jak má být. A protože mám evidenci, že jsem myslel svět už jako dítě, ba dokonce dříve, než jsem byl schopen některých intelektuálních výkonů, mohu tvrdit, že je to samotný metafyzický rámec, který mi umožnil se k těmto intelektuálním výkonům dobrat.

Nikoli že bych se v sebe-přesahujícím, sebe-transcendujícím vzmachu mocného rozumu jako titán vzepjal a od prosté skutečnosti každodenního života se vztáhl ke hvězdám. Houby. Blbě jsem se ptal a občas za nějaké vyslovení pravdy dostal po čuni. Jen proto, že se tyto otázky nabízely a že se nabízely tyto výpovědi, pravdy světa.

Transcendence je podvod: k universu se nemohu dostat, dokud ho nemám.

Někteří (budu jim trochu pejorativně říkat intelektuálové) natolik milují představu o svých „mimořádných“ myšlenkových schopnostech, že se vysmívají metafyzice jako obezličce pro chudé a hloupé. Ale oni sami se šidí, protože žádná transcendence je nezdvihne dost vysoko, aby dosáhli k myšlení světa jako universa, svět pro ně zůstává věcí mezi věcmi, mechanismem, míjejí se s ním, podléhají sebezbožšťující představě, že ho budou řídit, ovládat, že mu budou diktovat svoji vůli. Možná se jim daří ovládat ostatní, manipulovat s nimi. Jaký to má ale význam?

Možná tak jsem se měl tenkrát zeptat táty, právě tohle mě na té učitelce štválo.

Milý A.D.,

několikrát jsme v poslední době mluvili o tom, jak je náš svět stále více zplošťován a nahlodáván liberalismem, jak se na nás ze všech stran šklebí destrukce řádu. Stále víc si ale uvědomuji, že s tebou v jednom podstatném ohledu nesouhlasím.

Ano: naše současnost je poznamenána zvláštní směsicí tolerance a netolerance.

Je třeba tolerovat kdejakou menšinu, ale na druhou stranu je jedna konkrétní skupina se svými názory velmi netolerantní, tváří se, že ví, co je správné a jak je to se světem. To je jasná nadvláda ideologie, nová forma josefinismu, hermetismu, osvícenství.

Chápu, že ideologie snášenlivosti, projevující se nesnášenlivostí, výběrová tolerance vůči kdejakým menšinám, projevující se netolerancí k většinám, chápu, že všechna ta přetvářka a zvrácená dialektika tě rozčiluje, člověk má chuť vystoupit z tohoto divného autobusu...

Záměrně píšu autobusu, protože příměr s vlakem nepovažuji za vhodný. Vlak jede po kolejích a o tom, kde jsou výhybky ti, kdo se vezou, nerozhodují. Vlak nemůže zastavit, otočit, změnit směr na každém rohu. Ale ty přemýšlíš v obrazu kolejí, příliš se věnuješ prognózám, které jsou samozřejmě černé: jak jinak než černě může dopadnout všechn ten úpadek a ztráta hodnot, kterého jsme svědky?

Souhlasím s tebou v jednom - je třeba pojmenovávat, analyzovat, popisovat mechanismy, které nás tlačí stále dál, za hranice, které by nám ještě včera připadaly nehorázné. Ty z toho vyvozuješ, že sebezáhuba západní kultury se v tomhle světle jeví jako neodvratná a že vše může proměnit jen blížící se katarze. Nesouhlasím s tebou a pokusím se ti ukázat moje východiska, které mě k tomuto nesouhlasu vedou.

Je velkým svodem pro intelektuála, aby stejný nástroj, který používá k hodnocení historie a nebo současných událostí a stavů, chápal jako nástroj umožňující vhled do „probíhajících společenských a politických procesů“. Svádí nás to k tomu formulovat očekávané trajektorie, mluvit o budoucnosti jako před-určené. Ale to je něco zcela nepřipadného. Vše, co se dělo a děje od dávné minulosti až po současnou chvíli, je možné vykládat v souvislostech, ale přitom bychom měli zachovat moudrost a chladnou hlavu. Vše, co vidím a čemu rozumím, je zkresleno mou zkušeností, mým místem tady a teď. Význam toho, co se odehrává právě nyní, budu moci vyložit až tehdy, kdy se na věc budu dívat z odstupů, a snad až z odstupů věčnosti. Budoucnost není jen promítnutím současných procesů do „čtvrtého rozměru světa“. Budoucnost je otevřená, spoluutvářím ji v podstatné míře nejen tím, jak jedním a jak myslím, ale také tím, co od ní očekávám, jak ji popisuji, co do ní „přivolávám“.

Budoucnost jako by měla podvojný charakter. Jeden je danost, a na hranici magických praktik, věšteckých snů a prorocství lze něco z budoucnosti „zahlednout“, jako by vše již bylo rozhodnuto a to, co prožíváme, byl jen dávno natočený film probíhající věčnosti. Je-li svět fatální, pak je naše přítomnost jen jedno z políček takového filmu. Ale tak to zjevně není. Máme zkušenost s tím, že ovlivňujeme situace, zasahujeme do dění. Druhý charakter budoucnosti je měkký, otevřený, je projekcí naší svobody, vytvářený námi v myšlení a jednání. Tyto dva světy, dvě strany budoucího nelze myslet najednou, jsou spojeny jako obraz na dvou stranách jednoho plátna: nelze je myšlenkově držet jako jednotu. „Láska má podobu zvláštní napsanou na bílý papír ze stran dvou“ - parafrázuji.

Budoucnost je nějak určená – toto tvrzení jistě platí. Ale stejně tak platí, že budoucnost je otevřená a závisí právě na nás, na tom, jak ji ze současnosti svým jednáním a myšlením „vyvoláme“. K čemu je tahle zvláštní podvojnost dobrá? Proč jsme do této rozpolcenosti vůči budoucímu „vrženi“? Nevím, ale snad jde o kombinaci dvou ctností : pokory, se kterou máme přijímat to, co přichází, a na druhé straně odvahy postavit se třeba celému světu. Čti Izaiáše, Jonáše, ostatní proroky.

Jde o to, nalézt správné chvíle pro pokoru, a správné chvíle pro odvahu vzepřít se.

Analyzuj dál svoje „probíhající procesy“, pokud zůstaneš schopen uchovat si čistou hlavu a dostatečný odstup od obrazů, které si sám maluješ, od mechanismů, na které sám redukuješ to, s čím se setkáváš. Ukazuj dál na to, co nás vtahuje do světa, ve kterém ztrácíme schopnost se vzepřít, ve kterém jsme vedeni jako tupé stádo. Ale buď přitom schopen odstupu. Pokud totiž uvěříš tomu, že procesy a mechanismy, které používáš, jsou „skutečné“, jen přispíváš k jejich reálnosti, síle, jejich společenskému účinku.

Každá analýza situace je významná v tom, že nám umožňuje lépe a cíleně jednat, neměla by naopak hubit naději a naši schopnost jednat.

Je to jako v knize „Malí bohové“ od Pratcheta: malí bohové rostou s tím, kolik mají „věřících“, a stejně tak myšlenky o tom, jak je to se světem, se ve světě projevují o to víc, o co jsou chápány jako samozřejmé pravdy, jako neproblémové vyjádření skutečnosti, jako výraz pro to, co se nám jeví jako tajemné, skryté, co se nás týká.

Samozřejmě že žádný ideologický systém „neroste do nebe“ a malí „lidští“ bohové lidských pravd narážejí na své meze, ve kterých se nakonec daný systém zcela odtrhne od žité lidské reality. Svědectvím o tom je současný gnosticky podložený liberalismus. Ale jestli to vše skončí katarzí a jestli to musí dojít až takhle daleko?

Nevím. Ale zdá se mi, že stojím mimo pouze tehdy, pokud se neklaním malým bohům, pokud se neklaním pravdám světa, a to ani těm, které jsem formuloval já sám.

Absolutní nula

(rozzuřená do běla)

Tuším, že to bylo v osmé třídě, zajímaly mě pravidelnosti světa, způsoby, jak se mu dá koukat „pod prsty“ a při obyčejné školní fyzice jsem zažil zvláštní vhléd, cosi se mi spojilo. Nevím, jakými slovy to tenkrát ta učitelka říkala, ale dnes bych to vyjádřil takto: Každá fyzikálně myšlená hmota má měřitelné stavy energie, které jednoznačně poukazují někam mimo fyziku, mimo hmotu - k absolutní nule. Lze ji myslet jako teplotu, při které „*najednou*“ platí pro každou z chemicky myšlených látek, že „*přestává být*“.

Nejen že docházíme k mezi při měření teploty, docházíme k nějakému počátku nebo konci, daleko zajímavějšímu než nějaký dávný spekulativní „velký třesk“, vymyšlený přes složité úvahy a výpočty. Hmota si „sebou jako svoji potenci“ nese možnost „nebýt“, zmizet z prostorového a časového světa. A pochopit to jde i z fyziky základní školy. Hmotný svět, ve kterém se nic neděje, přitom popírá svoje fyzikální definice. Ne že by strnul jako zmrazená laboratoř Ocelového města přístupná Verneovi skrze nějaké ojíněné sklíčko výsadní pozorovatelný. On není, není v tom smyslu, ve kterém je hmota spojena s pohybem a energií. Čao, Newton!

Jen občas provokuji nějaké intelektuály Avogadrovou konstantou, stejně většinou neví o co jde. Ve světě mě od té doby takto potěšilo víc věcí, které mu nastavují zrcadlo. Jen dodnes nevím, jaký podíl na tomto mém „domyšlení“ věci do „limitu světa“ měla ta učitelka. Nijak moc si na ní nepamatují. Třeba byla „jen“ katalyzátorem. Ale katalyzátor, to je jiný příběh, jak jsem na základní škole doběla rozzušil chemikářku, která nedovedla definovat, co je to prostředí. Nechám si ho napříště.